

AZ ELNÉMITOTT ISMERETLEN

Kovács András doktor sóhajtván csukta be maga után az ajtót. Az előszobából behallatszott még a szerencsétlen asszony csendesedő sírása. De az előbbi komédia nem kezdődhetik újra többé. Ez bizonyos. Kovács András fellélegzett. Nem csoda. Vagy egy óra hosszat kellett az asszony lelkére beszélnie szépen, csitítgató szavakkal, míg végre megszabadulhatott. Mit is tehetett volna mást? Neki sincs pénze, neki is vannak behajthatatlan követelései, s ha választani kell a háziúr meg az elaggott szobrászművésznő között, nem vitás, hogy ő, az ügyvéd a gazdagabb érdekét védelmezi. Nagyon sajnálta ezt a boldogtalan teremést, akire öreg korában a nyomor vár, az utca, a szegényház. De így nem mehet tovább. A múlt nyegyedben már kifizetett helyette háromszáz pengő lakbértartozást és még azóta egy fillért sem törlesztett neki. Az a két kis bronz gyerek, aki most zálogképpen a dolgozó szoba sarkában huzakodik, szoborgyűjteménynek már ép elég. A szerencsétlennek be kell látnia, hogy az ő jó szándékának is határa van. Két hét múlva jön a kilakoltatás. Nem első eset, hogy ilyen kegyetlenül kell a törvény betűjére böknie. Ki tudja, hány századik. Évek óta jóformán más nem is akad: foglalás, végrehajtás, összebogozott kis motyó, amit egy-két nekikeseredett ember a vállára vesz. Aztán a gyerekek, Istenem, apró kis kölkök, szipogva, bögicsélve a szitkozódó szülők nyomában. Mennyi elkallódott, partjavesztett ember.

De Kovács András ügyvéd ma mégis nyugtalanabban járt a karosszékek közt fel s alá, ma mégis idegesebben kaparta helyre cipője sarkával a félrecsúszott perzsaszőnyeget. Helyesen cselekszem-e? — kérdezte magától, ahogy megszokta már ezt a kérdést három évtizeden át minden este így a szívébe nézve. Sovány arca ilyenkor még keskenyebbre nyúlt, a szeme el-elrévedezett a talpa alatt puhán megbúvó szőnyegen. Helyesen cselekszem-e? — kérdezte újra, de ez a kérdés most csak ürügy volt, megnyugtató. Hirtelen körülnézett a szobában. Mintha még mindig hallaná azt a hangot, igen, onnét a fekete könyvszekerénytől visszaverődve, azt a keserves kiáltást, amelyet a kifulladásos öreg tüdő hördülése meg-megszaggatott. Csak még, még egyszer segítsen rajtam, doktor úr, ha Isten ismer, nem akarhatja a halálomat, ha Isten ismer, — és lekuporodott előtte, szegény fekete rongycsomó és a kezét csókolta, Ernyeiné a kezét csókolta, alig tudta elkapni tőle.

Künn már az ajtó csukódott a meggörnyedt öreg nő után, a cseléd rakosgatni kezdte az előszobában a székeket. Nem ki-

sérte ki, pedig illet volna, de valahogy szabadulni akart tőle, meg ettől a felindulástól is, amely még mindig tompa nyomásként ült a bordái közt. Ha Istent ismer, ha Istent ismer — ez a három szó tapadt meg az agyában és a fülében hallotta még azzal a kissé rekedtes suttogással, ahogy csak a szűkülő félelem tud meghallgatásért könyörögni. Furcsa, — motyogta akkor, félhangosan, ahogy szokása volt, agglegények bolondos szokása, egy-egy szót intézve önmagához, mintha a társtalanságot a beszélgetéssel így meg lehetne bontani. Furcsa, ez a banális nyöszörgés hogy is hathatott rám ennyire, és Kovács András doktor végigsimította kopasz negyvenéves fejét. A könyvszekrény előtt megállt. Az aranycímkés, nagy fekete könyvek vígasztalanul verték vissza sápadt arcát az üveglapon.

Napról-napra jobban megviseli ez a sok herce-hurca. Meg a töprengés. Ó, igen, a töprengés, úgy hánykolódva éjszakánként, nem a jövőért, azzal már rég leszámolt, kisimítva az összegyűrt papírlapot, hanem a másik nagy kérdés miatt, ostoba kérdés miatt, az is lehet, hogy hát mégis mi az értelme mindannak, amit cselekszik. Hogy él, hogy szaladgál, hogy eszik, hogy lakbért fizet, hogy továbbtolja ezt a sárban rekedt kis kocsi, az életét, igen, itt lenn a földön, ahol már utat se lát. Miért utat, miféle utat? Hát nem lehet kiölni soha azt a beteg izgalmat, amely mindig cél után keresgél? Most, hogy minden elmaradt mögötte, az asszony, család, vagyon és siker, és csak ez a közepes kis ügyvéd maradt, kis lomha állat, megkuporgó pókhassal a mellény alatt, még akkor sem lehet higadtan, tisztán mindent lemérni, hogy ebben az emberrengésben, rossz kis bozót voltál és a gyökered lassan korhadni kezd. Aztán kidőlünk, elrothadunk és vége. Vége, egyszerűen vége, cél és ok nélkül, mint ahogy tejút van, tölgyfák és kővek. Ha Istent ismer — megint ez az ostobán megtapadt gondolat, persze, az agyveleje valahogy kimerült. Nincs rugalmassága, nincs benne megfelelő anyagcsere. Már multkor is érezte ezt a Tömössy-ügnél, ahogy örökké arra az aláírásra gondolt. Ha Istent ismer — de nem! Mit akarnak tőle, mit akar ez a szuggesztív boszorkánykiáltás. Nem segít, azért sem segít, Kovács András doktor most nem ismer Istent, nem ismer szánalmat, megalkuvást. Hát akkor helyesen cselekszem-e — kérdezte az ügyvéd, mintha saját kínlását nevetné. Régóta érezte már, hogy felelete csak viszonylagos, hogy nem tud többé a tények gyökeréig hatolni, anélkül, hogy fel ne kavarná a lelkét. Inkább kitért a válasz elől. Magára húzta hát a törvények mitoszát, amely a birtoklót védelmezi, a közömbös harcnak nagy meséjét, amelyben az erősebb mindig jogcímet talál, hogy a gyengébbet veszni hagyja. Mintahogy ő is kibújt a segítség alól. Pedig meglehetné. Elég, ha csak körülné a szobában. Mennyi fölösleges lom, ami mind pénzt jelent. Pénzt és egy kétségbeesett asszony életét, akit a nyomor üldözőbe vett. De miért? Minek tegye meg? Ha egyszer elkezdene, nem volna többé megállás, és ha minden vagyonát is

a szakadékba dobná, a szegénységet mégsem lehetne feltölteni. Minek tegye meg? Mert Erneyei valamikor a barátja volt? Öreg barátja, még a háború alatt, amikor fel-felszaladt hozzájuk teára, vacsorára, és ő, a cingár, huszonötéves ügyvédjelölt, meg Erneyei, a nagyszakállú művész, lázasan, öldöklő ösztönöktől lobogva kísérték nyomon Mackensen legújabb hadműveleteit, a műteremben, ahol zsákvászonba borítva párolgott néhány félig kész szobor, s a sarokban, a nádszékek fölött hallgatta őket egy mohába burkolt pálmafa! Először Erneyeit vitte el a tizenkilences spanyolláz, aztán egy téli éjszakán a pálmafa is elfagyott, s a törekeny kis asszony kezében nem maradt más, mint egy kötvénycsomag. Mert nem volt tehetséges, nem volt ez a háborgó asszony művész soha, csak az ura nimbusza verődött vissza rá, amikor az agyaggal kacérkodott. És aztán éveken át ő, Kovács András doktor intézkedett, amikor a halott férj műveit kellett értékesíteni, amikor a bútorokra került a sor és a műteremben már csak egy rozzant dívány maradt, egy londoni szekrény, meg egy csomó agyag. Fanatikus, még mindig fanatikus ez a hatvanötéves Erneyeiné. Népkonyhára jár, de otthon izgága művész lesz belőle, vázlatot vetít, agyagot gyömszől s a szeméből még mindig az a régi hit sugárzik, amellyel gyerekkora óta ámitja önmagát, hogy ő zseniális lélek, de tönkretette valami alattomos rosszindulat. És most a műtermet akarják elvenni tőle, a lakást, ahol leélte egész asszonyéletét, az utcára akarják dobni, mert érzik, hogy még vénhedten, rokkantan is félelmetes tehetség. Szegény, szerencsétlen asszony. Még utóbb teljesen hatalmába keríti ez az üldözési mánia. Hisz ma már arról is beszélt, hogy a férje nem influenzában halt meg, hanem meggyilkolták, hogy azután vele is végezhesse. Valami jó kis szegényházba kell majd bejuttatni. Csak hogy hát nem akar, Erneyeiné hallani sem akar róla. El nem hagyja a műtermét semmiért. Dobják ki, tépjék ki onnan, hogy ott haljon meg a cinkos gonoszok kezei közt, hisz úgymint ezt akarják. Kovács András doktor rosszalóan csóválta a fejét, a homlokán a ráncok felfutottak. Nem szerette a fanatikus embereket, főleg, ha öregek, betegesek. Mit akaszknak úgy körömmel, foggal ebbe a rongyos életruhába. Nem egyszerűbb azt belátni, hogy vannak lehalló dolgok is, amik parthoz ütődnek, elmaradnak. A bölcsesség: nyugodtan odébbállni, minden megindulás nélkül, még csak az ajtót sem téve be, hogy könnyebb legyen annak, aki utána jön. Lám, ő is, Kovács András doktor ennek a bölcsességnek birtokában így menne el, egy szót sem szólva. Ha hívnák!

Hívnák? Hát ki hívná? És Kovács András mosolyogva támaszkodott meg az íróasztal szélén megvetett kezekkel. A csillárra nézett, ahol csak minden második gyertyában égett a láng. Kicsit összehúzta a szemét. Még gyerekkorában szokta meg, hogy így bámuljon maga elé, finom izzó szálakra, sugarakra bontva a lámpafényt. Ki hívná? Különös, hogy még

érett, lehiggadt ésszel is a régi misztifikáció rabjai vagyunk. Hogy teletömjük az életet, fantomokkal tömjük tele, hogy az élet erőt embermódra felcifrázó képzeletünk önmagának alkot rémképeket. Ki hívná? Hívás talán a halál, amely csak elfáradt szívet, megromlott vért jelent, elnémulást. Hívás talán az a fekete határkő, amely még nincs sehol, csak öntudatunk dobja ki s csak néha egy-egy támolygó reggelen rakja elénk a gyávaság. Eh, túlsokat ábrándozom — és Kovács András doktor elkapta fejét a fénytől. Pislogva nézett a két ablak között kattogó ingaórára. Háromnegyed nyolc. Kilenckor a polgári körben vacsorázik. Addig még egyet-mást el kell intéznie.

Felgyújtotta az íróasztallámpa enyhén zöld világát, aztán kezét lóbázza az ajtóhoz ment, hogy a csillárt eloltsa. Egyszerre olyan kellemes izgalom futotta át kissé görnyedt vállát, a félhomály izgalma, ahogy az asztalon fehér-feketén várta az a sok összehajtogatott papír, a munka, igen, apró feladatok sora, cél, mozgás, ami feledtetni tud. Elnémítani egy csomó lehetetlen kérdést, illúziót adni, hogy az evés és alvás közti időt így kell pénzszerzéssel kitölteni.

Asztalhoz ült, egymásra rakta két sovány lábát, maga elé húzott egy halom papirost, amelyet az írodás kisasszony gépelt tele délelőtt és most már csak aláírásra várt. Szétnyitotta az első ívet és olvasni kezdte a gép gyöngybetűit: Kerekes Nagy Gergely úrnak, Rákosliget. Felszólítom Önt, hogy... Ebben a pillanatban tömpa ütést érzett a mellében s egyszerre bizonytalanság féle fogta el, valami elmosódott öntudatlan félelem. Mi volt ez? — kérdezte magától a képzelődő emberek betoppanó aggodalmával. Letette kezéből a papírt. Kínosan figyelt, mozdulatlanul, csak megrebbenő szeme árulta el, hogy egész agya most lesbe áll. Önmagát figyelte, mintha a testében lapult volna meg az a különös valami, ellenség, igen ellenség, akit nyomban le kell tepernie. De az ellenség nem jelentkezett. Pár pillanat telt el csupán, amíg így ült... kissé előrehajló fejjel, s ahogy a kezét végre felemelte, látta, hogy a két szélső ujjja reszket. Ahá, idegesség, idegesség — morgogta Kovács András megkönnyebbülve, mintha megtalálta volna az éjféλι rémkép mögött a lepedőbeburkolt kamaszt, — idegesség, persze ez a kimerítő délután, a nagy jelenet, Ernyeiné, a nyavalygó boszorka. Ez az! Semmi! Gyerünk tovább.

Újra a papír fölé hajolt és olvasni kezdett. Felszólítom Önt, hogy folyó hó... Most tisztán érezte, hogy a szíve volt. A szíve ugrott egyet, mintha ráütött volna valaki — egész teste megrázkódott belé — aztán megindult kalapálva, mintha kettőzve futni kellene. Kovács András doktor hátradőlt a karoszékekben. Két kezével a támlába fogódzott. Hallgatta a szívét. És sóhajtott. Időnkint jó mélyet sóhajtott. Nem akart megfulladni. Aztán hogy elcsendesült az első megriadás, beszélni kezdett hangosan, hogy ezzel is megnyugtassa magát. Ennyit mondott: Mi ez? Félelem volt a hangjában meg szemrehányás.

Az íróasztal lomhán feküdt előtte, jobb sarkával már árnyékba bujva s az árnyékból zsiros csillogással nyúlt felé a levéltartó bronzkéz, amely hüvelykujjával két osztrák képeslapot szorongatott. Kovács András doktor a bronzképre nézett, pogány elszántságának régi jelképe. Hát szabad ezt? Szabad ilyen hitványnak lenni, ni, hogy még az ajka is reszket, amikor szólni akarna. Azért sem! — A papirost ismét kezébe vette. — Hangosan fogja elolvasni. Azért is hangosan. Felszólítom Önt, hogy folyó hó tizen... de az utolsó szó már bennszakadt és egyetlen ugrással talpraállt, hátralökve a széket. Tenyerét a mellére szorította. Kiegyenesedett.

A szívem! Úgy dobta ki magából ezt a szót, mintha az a kattogó izomdarab is nyomban utánaröpülne. Valami olyan rohamféle, — próbálta körülárkolni az ismeretlen veszélyt — már napok óta érzi azt a tompa húzódást a bordái között. És most a roham. Az utolsó? Mégegy? És aztán vége? Meghalni? Kovács András doktor arcából elfutott a vér. A térd remegni kezdett. Félt. Kovács András doktor félt a haláltól. Visszaroskadt a karosszékbe, felhúzta a térdét, a mellét kidomborítva, mert levegő kellett, levegő! Most, most. Most meg fog állni a szíve. Egy, kettő, három... De csak megugró szíve rázta ilyenkor össze a mellét. Egy koppanás, újabb koppanás. Hívják! Kovács András doktor úgy érezte, hogy hívja valaki. A félelem érezte talán benne, ahogy a teste makacsul, ellenkezően a karosszék bőréhez tapadt. Mert az tovább futott párhuzamosan azzal az ösztönös esengéssel, hogy kellene valaki és könyörögni, ne még, ne még. Higgadtan, igen — és szájjára tette ujjait — higgadtan kell fogadni, semmi, nem is lesz belőle semmi, elmúlik. És ha meghal? Csendesen, elfonnyadt kis bozót a emberrengetegben, ahol majd új élet fakad. De én? Én! És akkor a két út találkozott. Mert látha igaz! Hátha igaz a könyörgés, amely most belőle felszökött, hogy most imádkozni kezd, gyermekkorát keresgélve, hálóinges kis gyermekkorát, ni és már az ajka is mozog, mintha egész lényét elöntené a beleegyezés... igen ez volt az esti imádság a konviktusban...

De az első szavak után már újra talpon volt. Megrázta fejét. Ennyire mégsem vagyunk. A telefonhoz sietett. Társcsázott. — Halló, Pistám, ott-otthon vagy még? Csak nyugodtan. Nem kell itt ostobán hebegni. Kérlek, nagyon szeretném, ha meg-meglátogatnál. Azonnal, igen, azonnal. A szívem. Nem tudom. Nem, nem képzeldöm. Taxin gyere!

Elgondolkozva tette le a kagylót. Hát nem okosabb így? Megmaradni a fogható élet síkján, nem pedig a felheccelt idegek játékában elbotlani. Az első jelre már orvost kellett volna hívnia. Minek ide magasabb erőket is belékeverni, mint ahogy az a félbolond Ernyeiné tette a nyomorult lakbérhistóriával. Ki kell űzni a fantómokat! Felgyújtotta a csillárt, kettőt csavart, hogy mindegyik körte felragyogjon, és járkálni kezdett a frissebb színeket bontó szőnyegen. Ó, most már sok-

kal nyugodtabb. A szíve is, ni, egészen rendben működik. Komolyabb baj nem is lehet. Negyvenkét éves. Kicsit korán volna. Nem fog enni majd annyi húst és lemond a délutáni feketéről. De a csöngetésre összerezzen. Kisietett az előszobába.

Környei Pista frissen volt borotválva. Enyhe parfóm szállt a nyaka körül.

—No, mi az? Látom, édes öregem, nincs itt semmi különösebb hiba. Vesd csak le a kabátodat. Az inget is, természetesen. Így ni.

Kovács András doktor aggódva figyelte barátjának kopogtató kezét. Alig tudta parancsszóra a lélekzetét visszatartani. Környei most végre hátbavágta és a fürdőszobába ment.

— A szívem, ugye?

— Dehogy, fiam. Nincs itt semmi baj. Ideges vagy.

— Előbb azt hittem, hogy meghalok.

— Neuraszténia. Nagyon leromlottál. Felírok egy erősítő szirupot meg tablettákat. Hol töltöd a karácsonyt? A hugodnál? Az jó lesz. Sétálj sokat, de ne erőltess meg magad. És flegma. Semmi izgalom.

— Elmebeteg ma vacsorázni? Tudod, a körbe?

— Hát persze. Menjünk együtt. En is megyek. Hohó, már kilencre jár. Közösén egy taxit veszünk. Várj csak. A tablettából azért egy nem ártana, ha még nyugtalannak érzed magad. Mindjárt beugrunk a patikába.

Kovács András doktor megfogadta barátja tanácsát. Tablettát vett be vacsora előtt és vacsora után, mikor aludni tért. Reggel bódult volt egy kicsit, mikor a szobalány a gördülő asztalkán a kávéját behozta az újsággal együtt. Nem volt étvágya. Kiflit rágszált és lapozgatott. Aztán hirtelen maga elé kapta a papírt. Ott olvasta a hírek között: „Felejthetetlen Erney Imre szobrászművésznünk özvegye, tegnap az esti órákban tragikus körülmények közt jobblétre szenderült. Az idős művész, aki az utóbbi években a legsötétebb nélkülözésben élt, éppen hazafelé tartott, amikor a lépcsőházban összeesett. A kihívott mentők már csak a beállott halált konstatálták. Temetéséről társadalmi úton történik gondoskodás.”

Kovács András doktor félrelökte az újságot. A keze a tablettát után nyúlt, amelyet már az este gondosan a kis szekrényre tett. Most nem akarja hallgatni a szívét. El fogja némitani a vádat, ezt a türelmetlen kopogtatást.

Semjén Gyula